

Werken in de prehistorie

1. Inleiding

In deze opdracht gaan leerlingen, aan de hand van een aantal bronnen, op zoek naar een antwoord op de vraag of vrouwen die voedselverzamelaars waren een beter leven hadden dan boerenvrouwen.

Vak	Geschiedenis
Schooltype/afdeling	havo/vwo
Leerjaar	Klas 1
Tijdsinvestering	0,5 lesuur
Onderwerp	Werken in de prehistorie, horend bij tijdvak 1: tijd van jagers en boeren / prehistorie
Hogere denkvaardigheid	Evaluëren
Historisch denken en redeneren	Bron en vraagstelling, standplaatsgebondenheid
Bron	SLO

2. Werken in de prehistorie

Lees onderstaande bronnen over werken in de prehistorie en beantwoord vervolgens de vragen.

Bron 1

Gewoonlijk was het een van de taken van de vrouwen van jagers om de tenten - die meestal uit lichte takken en vellen bestonden - te bouwen. En daarom hadden zij ook recht op bezit: de vrouwen zijn de bezitters van de tent en de baas in huis [...] Toen de mensen aan landbouw gingen doen verslechterde de positie van de vrouw. Er waren meer en sterkere contacten tussen de leden van de verschillende groepen en de bewegingsvrijheid van de vrouwen werd minder.

Bron: Müller, K.E. (1984). *Die bessere und die schlechtere Hälfte. Ethnologie des Geschlechterkonflikts*. Frankfurt, blz. 165 en 209

Bron 2

Door de komst van landbouw en veeteelt werden de vrouwen bevrijd van de verplichting om voedsel te verzamelen. Deze bezigheid was steeds gevaarlijker geworden doordat zij steeds verder van het kamp moesten gaan. Ook was het dragen van de zware last een belasting voor de vrouwen. De vrouwen moesten bovendien, in verband met het zogen, hun kinderen met zich meedragen. [...] De neolitische (agrarische) revolutie maakte in de eerste plaats het leven er voor de vrouwen gemakkelijker op. [...] Zij kregen ook steeds meer rechten voor zichzelf en konden zich steeds meer aan de kinderen wijden.

Müller-Beck, H.-J. (1998). *Die Steinzeit. Der Weg des Menschen in die Geschichte*, München, blz. 102

Bron 3

Het werk dat dagelijks verricht moest worden was zeer toegenomen, omdat akkerbouw en veeteelt veel meer tijd kostten dan verzamelen, jagen en vissen. [...] In de landbouw kwamen er allerlei nieuwe werkzaamheden bij. [...] Bijvoorbeeld het maken van nieuw ontwikkelde werktuigen en apparaten, maar ook het weven van stoffen uit draden van planten. Ook de tijd die moest worden besteed aan het bouwen en in standhouden van huizen moet niet worden onderschat. Arbeidsintensief en nieuw was ook het bijhouden van de voorraad. [...]

De toegenomen hoeveelheid werk en de arbeidsdeling had ook gevolgen voor de verhouding tussen mannen en vrouwen, omdat er opnieuw moest worden onderhandeld over welke taken door mannen en welke door vrouwen gedaan zouden moeten worden. [...] Onderzoek aan beenderen toont aan dat vrouwen buitengewoon hard en zwaar moesten werken.

Bron: Röder, B. (1998). Jungsteinzeit - Frauenzeit?, in Aufferman, B., Weniger, G.CH (Hg), *Frauen Zeiten Spuren*. Mettmann, blz. 244 en 261 e.v.

Bron 4

Ten eerste waren mannen helemaal niet de heldhaftige jagers voor wie zij vaak werden gehouden. Waarschijnlijk is er nooit systematisch op mammoeten gejaagd, aldus de auteurs. De oerman doodde vooral oude en zieke mammoeten, dieren die al half in het moeras waren weggezakt of anderszins in moeilijkheden waren geraakt. Voor de voedselvoorziening was de jacht op hazen, vossen en andere kleine dieren – vaak met behulp van netten en valstrikken – waarschijnlijk veel belangrijker. Met andere

Bron: <http://hogeredenkvaardigheden.slo.nl>

woorden: de oerman gebruikte zijn speer niet om een levensgevaarlijke sabeltandtijger te vellen, maar om een verstrikte haas uit zijn lijden te verlossen.

Ten tweede speelden vrouwen een actieve rol in de prehistorische economie, waarin de kern werd gevormd door nomadische groepjes van dertig tot veertig mensen. Vrouwen verzamelden niet alleen noten, bessen en ander plantaardig voedsel, ze maakten ook kleding, manden en andere gebruiksvoorwerpen. Daarnaast deden ze mee aan de jacht op kleine dieren en aan de visvangst.

Zwart-witbeeld

'Natuurlijk waren er ook toen biologische verschillen. Mannen jaagden meer op groot wild, vrouwen speelden een belangrijker rol bij het grootbrengen van kinderen. Dat ontkennen wij ook niet. Wij verzetten ons alleen tegen het traditionele zwart-witbeeld van mannen en vrouwen in de oertijd', zegt Jim Adovasio, hoogleraar archeologie aan het Amerikaanse Mercyhurst College, telefonisch vanaf een archeologische opgraving in Texas.

'Maar', zegt Adovasio, 'ik geloof wel dat de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen groter werd naarmate de samenleving complexer werd. Rond drieduizend voor Christus zie je bijvoorbeeld fabriekjes ontstaan die door mannen werden bestierd. Mannen bouwden economische macht op, terwijl vrouwen achterbleven.

'In de prehistorie was de gelijkheid tussen mannen en vrouwen groter, denk ik. Ze moesten samenwerken om te overleven in een harde wereld. In zo'n situatie is het economische zelfmoord om het potentieel van vrouwen niet te gebruiken.'

Bron: gegevens ontleend aan: Adovasio, J.M., Soffer, O. en Page, J. (2008). De Onzichtbare vrouw – De rol van mannen en vrouwen in de prehistorie, uitgeverij Artemis, in: Giesen, P. *De oervrouw was een vent*.

Hoofdvraag

Hadden vrouwen die in de prehistorie verzamelaars waren het beter dan vrouwen die boeren waren?

Deelopdrachten

1. Geef met een verwijzing naar de tekst aan, hoe elk van de bronnen deze vraag beantwoordt. Toon voor elke bron, met een gegeven uit de bron, aan hoe de schrijver over deze vraag denkt.
2. Bedenk een verklaring waarom de auteurs van deze bronnen verschillend over deze vraag denken.

Extra vraag

Kun je met deze bronnen deze vraag ook beantwoorden voor de mannen? Waarom wel of waarom niet?

3. Toelichting voor de docent

3.1 Waarom deze opdracht?

In deze opdracht gaan leerlingen, aan de hand van bronnen, op zoek naar een antwoord op de vraag of vrouwen die voedselverzamelaars waren een beter leven hadden dan boerenvrouwen.

Bron: <http://hogeredenkvaardigheden.slo.nl>

Zo op het eerste gezicht een heldere, eenduidige vraag. Wie echter even verder denkt zal al spoedig de conclusie trekken dat dat niet het geval is. In de eerste plaats omdat eerst de vraag beantwoord moet worden wat een 'beter leven' precies inhoudt. Verstaat iedereen er hetzelfde onder en hadden de mensen in de prehistorie hetzelfde beeld bij een goed leven als mensen van nu?

In de tweede plaats is het zelden of nooit mogelijk op een dergelijke vraag een eenduidig antwoord te geven. Maar dat betekent niet dat de vraag niet gesteld mag/moet worden. Het is voor leerlingen een belangrijke oefening in het verwerven van informatie uit bronnen om een antwoord op een vraag te kunnen geven. Maar ze gaan door het maken van deze opdracht hopelijk ook beseffen dat er bij het vak geschiedenis bijna nooit sprake is van wat in de rechtspraak 'wettig en overtuigend bewijs' wordt genoemd. Vaak is er sprake van een enerzijds – anderzijds verhaal.

Het aardige aan dergelijke vragen is bovendien dat ze gesteld kunnen worden aan leerlingen van verschillend niveau en leeftijd. Dat kan volgens het principe 'zelfde vraag, maar ander antwoord', maar ook door het aantal bronnen en de vraagstelling te variëren.

Variant 1

Wie hadden volgens bron 1 (of bron 2) een eenvoudiger/gemakkelijker leven? Wie hadden een eenvoudiger leven, vrouwen in de tijd van jagers en verzamelaars of vrouwen uit de tijd van de eerste boeren?

Variant 2

Vergelijk bron 1 en 2 met elkaar.

1. Wie hadden volgens bron 1 een eenvoudiger leven, vrouwen in de tijd van jagers en verzamelaars of vrouwen in de tijd van de eerste boeren?
2. Wie hadden volgens bron 2 een eenvoudiger leven, vrouwen in de tijd van jagers en verzamelaars of vrouwen in de tijd van de eerste boeren?
3. Als jij zou mogen kiezen tussen het leven van een vrouw in de tijd van jagers en verzamelaars of van een vrouw in de tijd van de eerste boeren, wat zou jij dan kiezen? Geef een verklaring voor je antwoord.

Variant 3

Vergelijk de bronnen 1, 2 en 3 (en eventueel 4) met elkaar.

Wie hadden een eenvoudiger leven, vrouwen in de tijd van jagers en verzamelaars of vrouwen uit de tijd van de eerste boeren? Licht je antwoord toe met elementen uit de bronnen.

Variant 4

Vergelijk de bronnen 1 t/m 4 met elkaar.

1. Bedenk een hypothese bij de vraag: Wie hadden een eenvoudiger/gemakkelijker leven, vrouwen in de tijd van jagers en verzamelaars of vrouwen in de tijd van de eerste boeren?

2. Beredeneer of de bronnen 1 t/m 4 je hypothese ondersteunen of tegenspreken. Gebruik alle vier bronnen.

Variant 5

Gebruik de bronnen 1 t/m 4

De schrijvers van bron 1 t/m 4 hebben allemaal een bepaald beeld van wat een eenvoudig/gemakkelijk of goed leven is.

1. Beschrijf per bron hoe dit beeld eruit ziet.
2. Welke overeenkomsten en verschillen zie je tussen de bronnen?

3.2 Wat wordt er van leerlingen gevraagd?

Dit is een evaluatieopdracht waarin ook een beroep op redeneervaardigheden wordt gedaan. Op basis van een analyse van verschillende bronnen geven leerlingen een met argumenten onderbouwd antwoord op de vraag of voedsel verzamelende vrouwen een beter leven hadden dan boerenvrouwen. Leerlingen die wat meer in hun mars hebben dan anderen, zullen mogelijk ingaan op het feit dat het nogal arbitrair is wat onder een beter leven moet worden verstaan. Zij zullen dus ook aandacht besteden aan standplaatsgebondenheid.

3.3. Suggesties

Door de leerlingen de opdracht in tweetallen te laten maken bevordert u de discussie, waardoor de kans groter wordt dat leerlingen zich meer bewust worden van hun eigen vooringenomen standpunten. Bij dit soort opdrachten is het belangrijk om de resultaten van het onderzoek door de leerlingen op meta-niveau met hen in een klassengesprek na te bespreken. Al naar gelang het niveau van de leerlingen kunt u kiezen voor één van de in 3.1. beschreven varianten.

4. Antwoordmodel

Vraag 1

De auteur van bron 1 concludeert dat de voedsel verzamelende vrouwen beter af waren omdat zij eigen bezit en macht hadden met veel bewegingsvrijheid. Hij interpreteert het verleden met de normen en waarden van nu.

De auteur van bron 2 kijkt naar heel andere aspecten en meent dat boerenvrouwen beter af waren. Voedsel verzamelen werd steeds gevaarlijker en de lasten die zij moesten dragen steeds zwaarder, terwijl boerenvrouwen meer rechten hadden en meer tijd aan hun kinderen konden besteden. Ook deze auteur interpreteert het verleden met de normen en waarden van nu.

De auteur van bron 3 gaat in op de hoeveelheid tijd die akkerbouw en veeteelt kost en meldt dat onderzoek aan beenderen aantoonde dat vrouwen buitengewoon hard en zwaar moesten werken.

De auteur van bron 4 besteedt aandacht aan de positie van vrouwen ten opzichte van mannen en meent dat voedsel verzamelende en jagende vrouwen meer gelijk waren aan mannen, dan vrouwen uit later tijd.

Vraag 2

In hun antwoord moeten leerlingen ingaan op het feit dat de verschillende auteurs telkens naar andere aspecten van het leven kijken en deze anders waarderen.

Extra vraag

De bronnen maken het niet mogelijk om een antwoord op deze vraag te geven. Bron 1 en 2 doen helemaal geen uitspraken over mannen en bron drie en vier vergelijken de posities van mannen in de tijd van jagen en de tijd van akkerbouw en veeteelt niet met elkaar.

